

پیامدهای قاچاق سوخت و راه کارهای صیانتی برای حفظ منابع انسانی سازمان‌های دخیل

عیسی سقائی نژاد^۱، عباسعلی بهدانی فرد^۲

چکیده

زمینه و هدف: کشور جمهوری اسلامی ایران از گذشته تاکنون با معضل قاچاق و به‌ویژه پدیده شوم و ناهنجار قاچاق سوخت، روبه‌رو بوده است. متأسفانه باوجود دغدغه‌های فراوان قانون‌گذار، درزمینه مبارزه با قاچاق و مبارزه‌هایی که در راستای مقابله با آن به‌عمل آمده، هزینه فراوانی در بخش اقتصادی و تبعات سنگینی در حوزه سیاسی و امنیتی داشته است. دامنه تأثیرهای قاچاق سوخت، فقط به عرصه اقتصاد محدود نمی‌شود، قاچاق سوخت، بستر صدمه‌زنی به سلامت اداری را نیز فراهم می‌کند. افزایش رشوه، سوءاستفاده از امکانات دولتی و ارائه خدمات و امکانات خاص در اختیار قاچاقچیان، افزایش فساد و تخلفات و نظایر اینها همگی از بیماری‌های ناشی از قاچاق سوخت است. نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، مطابق قانون، به‌عنوان یکی از عناصر اصلی مقابله با معضل قاچاق سوخت و مهار آن در این مهم، دخیل است و عملکرد منابع انسانی در بدنه ناجا به‌عنوان مهم‌ترین عنصر، نقش عمده و اساسی را در مقابله با این پدیده شوم ایفا می‌کند. از طرف دیگر صیانت از نیروی انسانی سازمان‌ها، یکی از هدف‌های کلیدی سازمان است و همواره قاچاق سوخت بر منابع انسانی سازمان‌ها و به‌ویژه سازمان‌های دخیل در امر مبارزه با قاچاق سوخت، پیامدها و اثرهای جدی و گاهی اوقات غیرقابل جبرانی می‌گذارد و اگر راه کارها و تدابیر مؤثری در صیانت منابع انسانی در حوزه قاچاق سوخت و تحقیقات علمی گسترده‌ای در این زمینه صورت نگیرد پیامدهای قاچاق سوخت، اثرهای جبران‌ناپذیری بر پیکره منابع انسانی سازمان به بار می‌آورد و سبب افزایش تخلفات، افزایش فساد، عقب‌ماندگی و درنهایت افول سازمان خواهد شد. هدف در این مقاله بررسی پیامدهای قاچاق سوخت و راه کارهای صیانتی برای حفظ منابع انسانی سازمان است.

روش شناسی: این پژوهش با روش کتابخانه‌ای و رجوع به اسناد و مدارک صورت گرفته است و در زمره تحقیقات کاربردی است.

یافته‌ها و نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش نشان می‌دهد با در اختیار داشتن بودجه و اعتبار کافی، برخورداری از حمایت قضائی لازم، وجود مهارت‌های ارتباطی و ادراکی مدیران و کارکنان و به‌طور کلی پیاده‌سازی مدیریت دانش و استفاده از سرمایه‌های دانشی سازمان کارکنان از اثر بخشی بالاتری برخوردار خواهند بود.

کلیدواژه: پیامدها، راه کارها، سازمان، صیانت کارکنان، قاچاق، قاچاق سوخت، منابع انسانی.

۱. نویسنده مسئول: پژوهشگر و کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی (رایان‌نامه: dtk.hormozgan@iran.ir).

۲. کارشناس دانشگاه علوم نظامی امین.

مقدمه

بشر همواره از زمان‌های گذشته، به دنبال نظم و امنیت و آرامش بوده است و با هر عملی که مخل نظم اجتماع باشد مقابله کرده و بدین‌منظور برای صیانت اجتماع، ترندها و راه‌کارهایی برای مقابله و پیشگیری از وقوع جرائم و تخلفات، می‌اندیشید. قاچاق پدیده شوم تاریخی است که زیان‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی غیرقابل جبرانی بر کشورها وارد می‌کند. قاچاق پدیده‌ای است که کم‌وبیش تمام کشورهای جهان با آن مواجه شده‌اند و این مسئله در کشورهای درحال توسعه، عمق بیشتری دارد. امروزه قاچاق سوخت، به‌خصوص در کشور جمهوری اسلامی ایران، معضل بزرگی محسوب می‌شود، زیرا تبعات اقتصادی و اجتماعی و حتی سیاسی جبران‌ناپذیری به کشور وارد می‌سازد و سبب خروج منابع عظیم و باارزش فرآورده‌های نفتی از کشور می‌شود؛ از طرف دیگر با ایجاد اشتغال کاذب، مخالف با سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است. مهم‌تر از همه، مسئله حفظ و صیانت منابع انسانی سازمان است که باوجود ارتکاب چنین جرائمی، اگر راه‌کارهایی برای صیانت از کارکنان صورت نگیرد، بیم آن است که مهم‌ترین سرمایه یک سازمان که همان نیروی انسانی و کارکنان آن سازمان است، در معرض خطر و پیامدهای ناشی از حمل قاچاق سوخت قرار گیرد.

بیان مسئله

یکی از معضلات و چالش‌ها در کشورهای درحال توسعه فساد مالی ناشی از اقتصاد زیرزمینی و مصداق بارز آن قاچاق است. کشور جمهوری اسلامی ایران نیز به‌عنوان کشوری درحال توسعه، اخیراً با نوع جدیدی از قاچاق کالا در حوزه فرآورده‌های سوختی مواجه شده، خطرهای ناشی از قاچاق بی‌رویه این فرآورده نفتی ضمن تهدید اقتصاد ملی و ایجاد بحران در نظام‌های اجتماعی، مالی و ... زمینه بروز خطرهای امنیتی را نیز فراهم کرده است.

قاچاق سوخت در ایران به دلیل سود ناشی از آن از شکل پراکنده به پدیده‌ای سازمان‌یافته تبدیل شده است. بدون شک زمینه آن ریشه در تفاوت قیمت فرآورده‌های

نفتی در دو سوی مرز دارد و این عمل موجب شده است تا دلالتان و سودجویان با خرید و فروش و انتقال این سرمایه ملی، سودهای کلانی به دست آورند. قاچاق سوخت و فرآورده‌های نفتی با عناوینی مانند تینر، چسب رنگ‌سازی، روغن، روغن تصفیه‌شده، حلال و... صورت می‌گیرد، مسئله قاچاق سوخت در کشور ما به دلیل شرایط خاص جغرافیایی برای ورود و خروج کالا و نیز نبود شرایط باثبات در کشورهای همسایه بسیار قابل توجه است. اختلاف بسیار زیاد قیمت سوخت ایران با آن‌سوی مرزها ناشی از پرداخت یارانه‌های ملی به فرآورده‌های نفتی و بحران سوخت در کشورهای همسایه موجب شده قاچاق مواد سوختی بیشترین آمار کالاهای قاچاق از داخل به خارج از کشور را به خود اختصاص دهد. بر اساس آمارهای غیررسمی، روزانه بیش از پنج میلیون لیتر سوخت از کشور به صورت غیرقانونی قاچاق و بخش اعظمی از نیاز کشورهای عراق، افغانستان و پاکستان، از مرزهای آذربایجان غربی کردستان، خراسان، سیستان و بلوچستان و... تأمین می‌شود.

پیامدهای پدیده شوم قاچاق سوخت، تنها بر فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جوامع محدود نمی‌شود بلکه سبب می‌شود که همه ارکان جوامع به تدریج تحت تأثیر پیامدهای جبران‌ناپذیر و خطرناک این پدیده قرار گیرد. یکی از پیامدهای جبران‌ناپذیری که قاچاق سوخت به همراه دارد این است که سبب می‌شود تا مهم‌ترین سرمایه یک سازمان که همان «منابع انسانی» آن است تحت تأثیر این پدیده شوم قرار گیرد و تهدیدهای خطرناکی بر روی منابع انسانی سازمان بگذارد. سازمان‌ها و به‌ویژه سازمان‌هایی که در حوزه قاچاق سوخت و مبارزه با آن، نقش اساسی را ایفا می‌کنند و به نوعی در این مهم دخیل هستند نظیر ناجا؛ منابع انسانی این سازمان‌ها در مقایسه با سایر سازمان‌ها، بیشتر در معرض خطر است؛ بنابراین، اگر تدابیر و راه‌کارهای مؤثری در حوزه صیانت منابع انسانی سازمان‌ها در مقابله با پیامدهای قاچاق سوخت به کار گرفته نشود، اثرهای جبران‌ناپذیر قاچاق سوخت بر سازمان و نیروی انسانی آن غیرقابل انکار خواهد بود و سبب افزایش فساد در سازمان، افزایش تخلفات و جرائم در

بین کارکنان و در نهایت سبب انحطاط و عقب ماندگی سازمان خواهد شد؛ بنابراین، در این تحقیق ضمن برشمردن پیامدهای قاچاق سوخت، به ارائه راه کارهای مؤثری در صیانت منابع انسانی سازمان در مقابل پیامدها و اثرهای قاچاق سوخت، پرداخته شده است، حال این سؤال مطرح است که پیامدهای قاچاق سوخت و راه کارهای صیانتی برای حفظ منابع انسانی سازمان کدام اند؟

اهمیت و ضرورت تحقیق

پدیده قاچاق کالا در کشور ما، علاوه بر آثار سوء اقتصادی به عنوان چالشی اقتصادی و اجتماعی حائز اهمیت است. امروزه این پدیده علاوه بر اینکه به عنوان تهدیدی جدی بر سر راه تجارت آزاد است هزینه های زیادی نیز بر بدنه اقتصادی کشور تحمیل می کند. قاچاق کالا از یک سو درآمدهای گمرکی و مالیاتی دولت را کاهش می دهد و از طرفی سبب خروج بی حاصل ارز، فرار گسترده سرمایه، افزایش بیکاری، کاهش تولیدات صنعتی داخلی و ... می شود. در اقتصاد سالم، تمامی فعالیت های اقتصادی ثبت و ضبط می شود؛ اما دسته ای از فعالان اقتصادی مایل به چنین امری نیستند؛ بنابراین، موجبات شکل گیری اقتصاد زیرزمینی یا اقتصاد سیاه را به وجود می آورند. از مهم ترین مصادیق اقتصاد زیرزمینی همانا پدیده قاچاق کالا و ارز است که نظام اطلاعات اقتصادی کشور را مختل می کند و تصمیم گیری اقتصادی را با مشکل مواجه کرده و سیاست گذاری ها کارایی خود را از دست می دهند. قاچاق کالا و ارز همواره بیش از مبادلات قانونی است و در عمل اختیار بازارهای ایران به ویژه در صنایع تک که محصول هایی کم حجم، اما گران قیمت و پُر تقاضا دارند در اختیار افراد و گروه هایی است که نه تنها نقشی در رشد شاخص های اقتصادی ندارند بلکه مهم ترین عوامل سقوط و انحطاط اقتصادی و اجتماعی یک کشور محسوب می شوند.

از طرف دیگر پدیده شوم قاچاق، منابع و نیروی انسانی یک سازمان را در معرض آسیب پذیری قرار می دهد و بدین منظور باید راه کارهایی برای صیانت از منابع انسانی و کارکنان صورت گیرد.

روش تحقیق

این تحقیق باتوجه به اینکه در آن از داده‌های کیفی استفاده شده، از روش کتابخانه‌ای و رجوع به اسناد و مدارک انجام گرفته است.

تعریف برخی از مفاهیم**توسعه انسانی:**

شاخص ترکیبی است برای سنجیدن موفقیت در هر کشور با سه معیار پایه توسعه انسانی: زندگی طولانی و سالم، دسترسی به دانش و معرفت و سطح زندگی مناسب.

تعریف قاچاق سوخت:

خرید و فروش و حمل و نقل و مشارکت در ورود و خروج غیرقانونی کالای سوخت.

تعریف صیانت:

صیانت به معنای حفظ کردن، نگاه داشتن و نگهداری است. در اینجا منظور، شیوه‌های حفظ و نگهداری منابع انسانی سازمان است.

هدف‌های تحقیق**هدف اصلی:**

پیامدهای قاچاق سوخت و راهکارهای صیانتی برای حفظ منابع انسانی سازمان‌های دخیل.

هدف‌های فرعی:

- بررسی علل و عوامل قاچاق سوخت
- تبیین موانع و چالش‌های مبارزه با قاچاق سوخت
- بررسی نگرش‌ها و نگرش‌های منابع انسانی سازمان در برابر پیامدهای قاچاق سوخت
- ارزیابی عملکرد سازمان بر به‌سازی نیروی انسانی و تأثیر آن در مبارزه با قاچاق سوخت

سؤال‌های تحقیق**سؤال اصلی**

پیامدهای قاچاق سوخت و راهکارهای صیانتی برای حفظ منابع انسانی سازمان کدام‌اند؟

سؤال‌های فرعی

۱. علل و عوامل قاچاق سوخت کدام‌اند؟
۲. چه موانعی در مبارزه با پدیده شوم قاچاق سوخت وجود دارد؟
۳. چگونه می‌توان به منظور صیانت منابع انسانی سازمان در برابر پیامدهای قاچاق سوخت پیشگیری کرد؟
۴. رابطه بین ساختار اجتماعی جامعه و قاچاق سوخت در چیست؟
۵. ارتباط بین وفاداری و حق‌شناسایی سازمان‌ها در برخورد با قاچاق سوخت؟
۶. ارتباط و برخورد دولت و سازمان‌ها با قاچاق سوخت در چیست؟
۷. عملکرد سازمان بر انگیزش نیروی انسانی چه تأثیری در برخورد با قاچاق سوخت دارد؟
۸. عملکرد سازمان بر رضایت نیروی انسانی چه تأثیری در برخورد با قاچاق سوخت دارد؟
۹. عملکرد خلاقیت نیروی انسانی چه تأثیری بر مبارزه با قاچاق سوخت دارد؟

پیشینه تحقیق

اگرچه در زمینه قاچاق از جمله قاچاق سوخت و سلامت اداری سازمان‌ها و صیانت کارکنان، مطالعات و تحقیقاتی صورت گرفته است همانند:

علی جاویدان (۱۳۸۹) در تحقیق خود با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر قاچاق در شهرهای ساحلی» در ابتدا با ارائه تعریفی از قاچاق، اشاره کوتاهی به قاچاق انسان، مواد مخدر، سوخت، کالا و مشروبات الکلی کرده است و در هر مورد پیامدهای آنها و شیوه و شگرد قاچاقچیان و روش‌های مبارزه با آن را بیان می‌کند و در آخر نیز راه‌کارهایی چند در مقابله و مبارزه با آن ارائه کرده است.

سیداحمد موسوی (۱۳۸۹) در پژوهش خود با عنوان «بررسی علل و عوامل مؤثر بر قاچاق کالا و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی قاچاق» که با روش کتابخانه‌ای و با استفاده از منابع و نشریه‌های مرتبط و موثق مطالبی جمع‌آوری شده است از قاچاق به عنوان تهدیدی جدی بر سر راه تجارت آزاد اشاره می‌کند و عوامل و زمینه‌های بسیار گوناگون را در شیوع قاچاق مؤثر می‌داند از جمله همسایگی با کشورهای جرم‌خیز،

بی‌ثباتی سیاسی در برخی از کشورهای همسایه، وجود مرزهای آبی و خاکی بسیار طولانی که گاهی نظارت کامل آنها دشوار است، سودآور بودن قاچاق، جوانی جمعیت و بیکاری آنها به‌خصوص در نواحی مرزی، محرومیت مناطق مرزی از استقرار کارخانه‌های صنعتی، پیچیدگی‌های اداری صادرات و واردات، وجود راه‌فرارهای قانونی برای مجرمان، ناهماهنگی دستگاه‌های متولی امر، وجود اسکله‌های غیرقانونی و گاهی همکاری و تبانی برخی از ارگان‌ها و نهادها با قاچاقچیان و در ادامه پژوهش به تأثیرها و پیامدهای سوءاجتماعی و فرهنگی کالاها، قاچاق از جمله اعتیاد جوانان، تزلزل و سستی در شیرازه خانواده، شهادت جمعی از کارکنان نیروی انتظامی، گرایش به مصرف کالاها، خارجی، رواج بی‌بندوباری، گسترش مفاسد فرهنگی و اخلاقی، ضعف پای‌بندی به دین و مذهب، قانون‌گریزی، کاهش امنیت اجتماعی و امنیت غذایی و از بین رفتن ارزش و اهمیت روزی و درآمد حلال اشاره کرده است.

غلامحسین بیابانی (۱۳۹۱) در کتاب خود با عنوان «قاچاق در شهرهای ساحلی» به‌طور کلی مبحثی را به قاچاق سوخت از جمله؛ شیوه‌ها و شگردهای قاچاقچیان، نحوه جاسازی سوخت در انواع خودروها، نحوه انتقال سوخت و چگونگی برخورد با متخلفان فراورده‌های نفتی، اختصاص داده است.

پژوهشی دیگر با عنوان «صیانت و پیشگیری از جرم و گناه از منظر قرآن کریم و راه‌های نهادینه کردن آن در بین کارکنان ناجا»، به‌وسیله بهمن منصوری و عباس عصاریان نوشته شده است. هدف این پژوهش تبیین صیانت و پیشگیری از جرم و گناه از منظر قرآن کریم و راه‌کارهای نهادینه کردن آن در بین کارکنان ناجاست.

یکی دیگر از تحقیق‌هایی که در مورد قاچاق، نوشته شده است کتابی است با عنوان «جرم قاچاق» نوشته عبدالله احمدی (۱۳۸۵) که به‌طور مختصر مباحثی از این کتاب در مورد قاچاق نفت است؛ اما، در مورد آثار سوء قاچاق و به‌ویژه قاچاق سوخت و صیانت منابع انسانی سازمان در برابر آن، با وجود اهمیت بسیار بالای موضوع، متأسفانه هیچ پژوهش و تحقیقی صورت نگرفته و مورد غفلت واقع گردیده است.

مبانی نظری

نظریه کارل مارکس ساختارهای جامعه سرمایه‌داری

تحلیل از خودبیگانگی از سوی مارکس پاسخی بود به تغییرهای اقتصادی و اجتماعی و سیاسی که در اطراف خویش می‌دید. وی از خودبیگانگی را مسئله فلسفی به شمار نمی‌آورد. مارکس می‌خواست بداند چه تغییرهایی برای خلق جامعه‌ای لازم است تا استعداد انسان بتواند به طور شایسته ابراز شود. فکر مهم مارکس این بود که نظام اقتصادی سرمایه‌داری علت اصلی از خودبیگانگی است. کارل مارکس با ماهیت انسان و از خودبیگانگی وی را به نقد جامعه سرمایه‌داری و برنامه سیاسی سوق داد که برای غلبه بر ساختارهای سرمایه‌داری بود تا مردم بتوانند انسانیت ذاتی خویش را ابراز کنند (نظریه جامعه‌شناسی: جورج ریتزر).

نظریه بیگانگی

نظریه بیگانگی او در خصوص از دست رفتن نیروهای انسانی در جامعه است، شیوه‌ای که نوع خاصی از سازمان اجتماعی به وسیله آن ما را از جهان بیگانه می‌سازد. در ایده انسان‌شناسی فلسفه خاصی نهفته است. منظور از بیان علم انسان‌شناسی اجتماعی، مطالعه جوامع دیگر نیست. انسان‌شناسی فلسفی دریافتی از ماهیت انسانی است که علت اصلی تبیین رفتار اجتماعی بشر است.

ماهیت انسانی از رهگذر آفرینش محیط خود تغییر کرده و سپس با آن تطبیق یافته است و به بازآفرینی آن می‌پردازد. منظور مارکس از هستی (دست‌نوشته‌های ۱۸۴۴): به نظر من، این است که فرایند دائمی تغییر امری جمعی است: چیزی است که همگی در آن درگیریم و چیزی است که ما را همگی به هم مرتبط می‌سازد. بیگانگی حالتی است که در آن محیطی که می‌آفرینیم صلابت واقعی می‌یابد و غیرقابل تغییر می‌کند آنگاه مفهومی را می‌یابد که لوکاخ ماهیت ثانوی می‌نامد. نظامی که می‌آفرینیم نیروی خود را بر ما اعمال کرده، ما را شکل می‌دهد و بر ما نظارت می‌کند و بدین‌سان ما را از ماهیت جمعی خود همچون هستی‌هایی که با هم کار کرده و جهان پیرامون خود و خودمان را دگرگون می‌سازیم بیگانه می‌سازد (نظریه اجتماعی کلاسیک: یان کرایب).

نظریهٔ امیل دورکیم در مورد قانون، دولت و سیاست

نخست اینکه دورکیم می‌گوید که شدت جزاها در جامعه‌های عقب‌مانده بیشتر است از آنجا که قدرت متمرکز و مطلق است و دوم اینکه با پیشرفت هم‌بستگی طبیعی صورت اصلی مجازات محرومیت از آزادی می‌شود. این محرومیت دارای دوره‌ای است که بستگی به ماهیت جرم دارد، دورکیم دربارهٔ تغییر از قانون سرکوب‌گر به جبران خسارت در اثر افزایش تقسیم‌کار صحبت نمی‌کند، بلکه دربارهٔ شیوه‌ای صحبت می‌کند که قانون سرکوب‌گر خود دگرگون می‌شود. تبیین این دگرگونی باید با تحول به سوی آرمان‌های انسانی در ارتباط با آموزش و پرورش پیش رود. کانون توجه به سمت شأن انسانی و ارزش فردی حرکت می‌کند. این عمل ما را قادر می‌سازد که ترحم و همدلی خاصی با مجرم داشته باشیم همان‌گونه که با قربانی داریم. این موضوع مستلزم نکته‌ای است که امروزه نیز به اندازهٔ زمان دورکیم ذکرش لازم است و آن اینکه توجه به مجرم علامت تمدن است و معنای ضمنی آن این است که فقط توجه به مجازات علامت جامعه‌های عقب‌مانده است؛ اما کاهش تقاضا برای مجازات و برای رفتار انسانی‌تر با مجرم ارتباط مستقیم با آن ندارد و مسئله فقط مسئله رشد الگویی انسانی نیست که در برخی شرایط می‌تواند منجر به تقاضا برای مجازات بیشتر شود. بلکه ترحم به قربانی با خشم گرفتن بر مجرم تمام نمی‌شود؛ و بدین ترتیب این دلسوزی می‌تواند گستردگی بیشتر یابد.

دورکیم دولت را لزوماً به همبستگی مکانیکی مرتبط نمی‌داند. همان‌طور که لوکس در بحث روشنگرانهٔ خود به این مسئله اشاره می‌کند، دورکیم از این فرصت برای بحث دربارهٔ امکان حکومت استبدادی در جامعه‌های پیشرفته استفاده نمی‌کند، بلکه نظر او این است که «تأثیر سازمان حکومتی می‌تواند تأثیر سازمان اجتماعی را خنثی کند» (لوکس، ۱۹۷۳: ۲۵۸).

دورکیم رابطهٔ میان دولت و فرد را مطرح می‌کند. در جامعه‌ای که هم‌بستگی مکانیکی مسلط است، این موضوع مسئله‌ساز نیست. فرد در کل اجتماع جذب شده است، ولی به تدریج که هم‌بستگی طبیعی بسط می‌یابد، قدرت دولت همراه با حقوق فرد گسترش

می‌یابد. رشد دولت حقوق افراد را تهدید نمی‌کند بلکه آن را میسر می‌سازد. اینجا اهمیت میان جامعه و دولت را درمی‌یابیم. «هر جامعه‌ای مستبد است، دست کم اگر چیزی از بیرون رخ ندهد تا استبداد آن را مهار کند» (دورکیم، ۱۹۵۷: ۶۱).

نظریهٔ زیمل در باب روابط وفاداری و حق‌شناسی

بدون پدیده‌ای که آن را وفاداری می‌نامیم جامعه نمی‌توانست برای هر مقطع زمانی، آن‌گونه که وجود دارد، وجود داشته باشد. عواملی که آن را زنده نگه می‌دارد نفع شخصی اعضای آن، اظهارنظر، اجبار، عادت‌های مکانیکی، حس وظیفه‌شناسی، عشق و سکون نیستند و اینها نمی‌توانستند آن را از فروپاشی حفظ کنند.

اگر انگیزهٔ نخست پایدار بماند، آنگاه وفاداری صورت شدیدتری به خود می‌گیرد این نیز اغلب در مورد آن صدق می‌کند که نمی‌تواند به عقب بازگردد. وفاداری شبیه احساساتی نسبت به مردم دیگر، مانند عشق، نیست؛ زیرا بیشتر به حفظ ارتباط مربوط است تا به خشنودی از خود.

اینجا زیمل جنبه‌ای از روابط انسانی را توصیف می‌کند که برای نظریهٔ روان‌کاوی که دهه‌های بعد توسط ملانی کلاین (۱۹۵۷) بسط داده می‌شود اساسی است. کلاین ایده‌های خود را به صورت روش جدل و محاورهٔ منطقی برای رسیدن به حقیقت بسط داد که باید زیمل را خرسند ساخته باشد، او این صورت را از روایتی از انگیزه‌های آدمی اخذ می‌کند که در آن حق‌شناسی و جبران مافات تعادلی در مقابل نابودی آدمی و رشد او پس از نابودی تلقی می‌شود که به‌طور معمول در فرآیندی از تضاد ناآگاهانه رخ می‌دهد. در این زمینه، حق‌شناسی برای تمام روابط انسانی اساسی است، نه تنها آنهایی که مبادلهٔ اشیاء را در بطن خود در بردارند. بیانات زیمل دربارهٔ سویه «تاریک» اشاره به این دارد که حق‌شناسی می‌تواند همچون الزام، وظیفه و عدم آزادی نیز تجربه شود.

• قاچاق

از لحاظ نظری از دههٔ ۶۰ به بعد موضوع قاچاق در تجارت بین‌الملل وارد شده است و به‌عنوان یک بحث حاشیه‌ای مطرح شده است. مطالعات نخستین قاچاق مربوط به سزار

بکاریاست^۱. ایشان با معرفی یک تابع سود به‌دنبال نرخ تعرفه‌ای است که قاچاق سودآور نباشد. مطالعات بعدی مربوط به بحث‌های باگواتی و هانسن است. باگواتی و هانسن در چارچوب ابزاری نموداری نشان دادند که قاچاق، رفاه کالا را کم می‌کند، با فرض هم‌زیستی تجارت قانونی و غیرقانونی، امکان افزایش رفاه هم وجود دارد. شنایدر، بر آن است که کاهش درآمدهای دولت از آثار قاچاق است و می‌تواند روی کمیت و کیفیت عرضه کالاها و خدمات عمومی در جامعه اثر داشته باشد.

از دیگر اندیشمندانی که بر روی قاچاق مطالعه کرده است، وانگ و جانسون هستند. وانگ، با مطالعه‌ای که در اقتصاد نیجریه انجام داده است، رابطه میان سیاست‌های کلان اقتصادی و قاچاق را بررسی می‌کند (بیابانی، ۱۳۹۱: ۳۱). جانسون از دیدگاه بخش‌های عمومی و خصوصی آثار قاچاق را بررسی می‌کند. با مطالعه و بررسی‌های همه‌جانبه در زمینه قاچاق، به این نتیجه می‌رسیم که مطالعات کمی در مورد قاچاق صورت گرفته است.

قاچاق در تمام کشورهای جهان با شدت و ضعف متفاوت وجود دارد. گستردگی آن موجب فساد در سطح اقتصاد کلان و ریشه بسیاری از قانون‌شکنی‌ها و فساد اداری است. در فاصله سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۴ تعداد وسائط نقلیه تجاری و همچنین شرکت‌های حمل‌ونقل، افزایش بسیاری یافت. به موازات باز کردن مرزها و پس از جنگ در بالکان غربی، عبور و مرور و ترانزیت از مرزها چند برابر افزایش یافت (مرکز مطالعات دموکراسی، ۱۳۹۰: ۸).

جرم قاچاق از جمله جرائم علیه اموال و ساحت دولت است که ضمن قرار گرفتن در تعریف کلی جرم؛ نشانگر ناسازگاری فرد با جامعه است و قاچاقچی فردی است که با نقض کردن ارزش‌های انسانی و زیر پا گذاشتن قوانین مربوط سبب آسیب رساندن به جامعه می‌شود. حمل‌ونقل کالا و خدمات، از جمله مشاغل حرفه‌ای است که تمرکز فعالیت‌های آن برای در دسترس قرار دادن کالا و خدمات برای مشتریان در زمان و مکان معین، طبق شرایط مقرر شده بین طرفین است. حمل‌ونقل قاچاق، علاوه بر لطمه زدن به مسائل اقتصادی، سبب فاسدشدن سازمان و کارکنان آن نیز می‌شود.

مطالعه قوانین جزایی مختلف جرم قاچاق، نشان می‌دهد، قانون‌گذار از نظر حکمی؛ جرائم از جمله جرم قاچاق را به دو گروه عمده کیفری، قاچاق محض و جرائم در حکم قاچاق یا سایر جرائم تقسیم کرده است. قاچاق نفت را به‌طور کلی می‌توان از نوع جرائم بین‌المللی قلمداد کرد.

برای تبیین عناصر و مبانی ارتكابی جرم قاچاق؛ نیاز است که جایگاه حقوقی این جرم در طبقه‌بندی کلی و باتوجه به تعدد و تنوع جرائم و گستردگی وسیع دامنه آنها مشخص شود. در حقوق عمومی که مشتمل بر دو رشته حقوق عمومی داخلی و حقوق بین‌المللی عمومی و دربرگیرنده حقوق کیفری، حقوق اساسی، حقوق بین‌الملل عمومی است. حقوق اساسی^۱ هر کشوری از حقوق داخلی هر ملت یا دولت مشتمل بر سازمان‌های دولتی، قدرت و شکل نوع حکومت، چگونگی توزیع قدرت سیاسی و وظایف، اصول اساسی که بایستی بین دولت و شهروندان رعایت گردد، مورد بحث قرار می‌گیرد (احمدی، ۱۳۸۵: ۶۷). در اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در مقابله با جرم و حفظ و صیانت منابع انسانی، تأکید شده است؛ به‌عنوان مثال در مورد جرائم و جلوگیری از فساد و تباهی دربند دهم اصل سوم قانون اساسی و ایجاد نظام اداری صحیح دربند اول اصل سوم قانون اساسی به‌طور کامل، پرداخته است.

قاچاق سوخت، از جمله جرائمی است که آسیب جدی به اقتصاد و جامعه وارد می‌کند و در تضاد با اقتصاد مقاومتی است.

دربند «ر» قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲، قاچاق کالا این‌گونه تعریف شده است: هرگونه اقدام به خارج کردن کالا از کشور برخلاف تشریفات قانونی به شرط احراز در مراجع ذیصلاح با استناد به قراین و امارات موجود همچنین دربند «ز» همان قانون بیان کرده است: «سایر مصادیق قاچاق به‌موجب قوانین دیگر». به‌موجب این بند قاچاق سوخت نیز یکی از مصادیق قاچاق است. از نظر جزایی در قوانین دیگر نیز در مورد قاچاق سوخت، مستندهایی وجود دارد از جمله:

1. Constitutional Law

۱. جزء ۳-۲ بند هـ تبصره ۷ قانون بودجه سال ۱۳۸۶؛
۲. ماده ۲۹ قانون امور گمرکی؛
۳. بند ۲ قسمت (ر) تبصره ۱۹ قانون بودجه سال ۱۳۸۳؛
۴. ماده ۱۲ قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۴/۰۸/۱۵؛
۵. بند ۳ ردیف ۳-۲ قسمت هـ تبصره ۷ قانون بودجه سال ۱۳۸۵؛
۶. ماده‌های ۵ و ۱۷ و ۵۲ قانون تعزیرات حکومتی و بند ۷ ماده ۵ قانون تشدید مجازات محترکان و گران‌فروشان مصوب ۱۳۶۷/۱/۲۳؛
۷. بخشنامه شماره ۴۷/۳۶۹۶/س مورخ ۱۳۸۵/۴/۱۱ ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز؛
۸. بخشنامه شماره ۳۸/۱۱۹۸/س مورخ ۱۳۸۵/۱/۲۱ ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز؛
۹. ماده ۶۶ دستورالعمل مبارزه با قاچاق و عرضه خارج از شبکه فرآورده‌های نفتی یارانه‌ای مصوب ۱۳۸۵/۹/۲۷ ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز؛

• منابع انسانی سازمان

پدیده فساد اداری، در دنیای امروز، به‌ویژه در کشورهای درحال توسعه یکی از موانع مهم پیشرفت جامعه مطرح شده است. امروزه حفظ و صیانت از منابع انسانی، برای پیشرفت و توسعه یک کشور لازم و ضروری است. جرائمی نظیر اختلاس و رشوه و نظایر اینها، سبب می‌شود منابع انسانی سازمان، در معرض آسیب‌های جدی قرار بگیرد. مدیران منابع انسانی با فشارهای زیادی روبه‌رو هستند تا موضوع‌های رقابتی مربوط به منابع انسانی را شناسایی کنند و به شکل راهبردی فکر کنند که چگونه به آنها پاسخ دهند (جوانی سوارت و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۱۱). فساد مسیر رشد اقتصادی را با موانع بسیار روبه‌رو می‌سازد و بر توسعه اقتصادی اثر منفی می‌گذارد (شلالوند، ۱۳۷۷: ۲۳۳).

امروزه فساد مالی و اداری به معضل جهانی تبدیل شده است و دولت‌ها آگاه‌اند که فساد اداری و فساد کارکنان باعث آسیب‌های بسیاری می‌شود و هیچ‌کدام هم

نمی‌شناسد؛ همان‌طور که نتایج و پیامدهای آن نیز بنا بر نوع سازمان‌های سیاسی و اقتصادی و سطح توسعه‌یافتگی، گوناگون است. به‌رحال فساد موجب انحطاط است (بهبودی و جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۳: ۲). در مورد فساد سازمانی و فساد منابع انسانی سازمان در ذیل برخی از نظریات اندیشمندان جهان بررسی شده است. میردال^۱ در سال ۱۹۶۸ بیان کرد که همه انحراف‌ها یا اعمال قدرت شخصی و بهره‌گیری نامشروع از مقام و جایگاه شغلی از مصداق‌های فساد است. مک کولن^۲، معتقد است که فساد هنگامی رخ می‌دهد که مأمور دولت در برابر کاری که نهی شده است، رشوه‌ای نقدی یا جنسی بپذیرد (فردریک، ۱۹۷۲: ۱۲۷).

چنانچه کارهایی همچون رشوه‌خواری و اختلاس در دستگاه‌های اداری جامعه گسترش یابد و برای مدتی نیز استمرار داشته باشد، این ناهنجاری‌ها به هنجار تبدیل می‌شود و زشتی آنها از بین می‌رود (بهبودی و جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۳: ۸۳). کنت دوگوبینو^۳ (متفکر و نامدار فرانسوی)، در کتاب سه سال در ایران می‌نویسد: «یکی از عیوب بلکه یکی از بلاهایی که در ایران ریشه دوانده و ... رشوه‌گیری است. این امر به قدری رایج است که از شاه تا آخرین مأمور جزء دولت رشوه می‌گیرند...» (بهبودی و جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۳: ۸۳).

از جمله عواملی که می‌توان به‌عنوان علت فساد اداری در سازمان‌ها و در کارکنانشان، نام برد می‌توان به عوامل اجتماعی، اقتصادی و اداری و سازمانی اشاره کرد. نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که عوامل اجتماعی، علت اصلی فساد در اداره‌هاست. یکی دیگر از عوامل فساد کارکنان، عوامل اقتصادی است. کم بودن درآمد دریافتی کارمندان و مدیران در سنجش با روند تورم و گرانی باعث می‌شود که آنان برای رفع احتیاج‌ها و کمبودهای خود، به کارهای فسادآلود دست بزنند. تهی‌دستی، شکاف‌ها و نابرابری‌های اجتماعی همراه با احساس تبعیض و بی‌عدالتی باعث می‌شود که برخی از کارمندان در

---

1. Myrdall
2. mackulen
3. Dogobino

زمینه‌های گوناگون خود را محق به دریافت رشوه بدانند. یکی دیگر از علل بروز فساد در اداره‌ها و فاسدشدن کارکنان، عوامل اداری و سازمانی است. شانون^۱، در سال ۲۰۰۳ دریافت که وقتی کارمند در سازمانی، امکان دستیابی به هدف‌های خود را ندارد، به بیراهه می‌رود و دچار فساد می‌شود (بهبودی و جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۳: ۹۴).

امروزه توسعه انسانی از طریق آموزش به‌عنوان فرایندی برای بهبود و اعتلای قابلیت و توانایی‌ها، افزایش دانش و آگاهی، تغییر گرایش و نگرش انسان‌ها اهمیت‌ی اساسی یافته است (سیدجوادین، ۱۳۸۸: ۲۶۷). آموزش تجربه‌ای است مبتنی بر یادگیری و به‌منظور ایجاد تغییرهای تا حدودی پایدار در فرد تا او را قادر به انجام کار و بهبود بخشی از توانایی‌ها، تغییر مهارت‌ها، دانش، نگرش و رفتار اجتماعی کند. هر سازمانی برای پویایی و سالم ماندن به افراد آموزش‌دیده و باتجربه نیاز دارد تا مأموریت خویش را به انجام رساند و به هدف‌های خود برسد. اگر توانایی‌های کارکنان موجود پاسخگوی نیاز سازمان باشد، آموزش ضرورت چندانی ندارد، اما اگر افراد سازمان فاقد مهارت، توانایی و انطباق‌پذیری با شرایط سازمان باشند، ضرورت آموزش پدیدار می‌شود. با گسترش علوم و فناوری و پیچیده‌تر شدن مشاغل، بر اهمیت آموزش افزوده شد. زمانی که مشاغل ساده بود به‌راحتی فراگرفته می‌شد، اما هرچه بر پیچیدگی مشاغل افزوده شود، انتقال فنون آن با دشواری بیشتری همراه خواهد بود و امروزه این فشار بر سازمان‌ها بیشتر احساس می‌شود، به‌ویژه در پنجاه سال اخیر که حدود نیمی از مشاغل موجود، به‌وجود آمده‌اند و تغییر شغل و حرفه را برای مردم، عادی جلوه داده است. تحول شگرف سرعت دگرگونی نه‌تنها مطلوب است بلکه نیازمند تخصیص منابع سرمایه‌ای برای انتقال و آموزش به کارکنان است (سیدجوادین، ۱۳۸۸: ۲۷۰).

• علل جرم و پیشگیری از وقوع آن

امروزه بیش‌ازپیش، جرم و ترس از جرم به یکی از دغدغه‌های اصلی جوامع تبدیل شده است. در زمان‌های مختلف، گاهی شکل واکنش جامعه به پدیده جرم، جنبه

سرکوب‌گری داشته و گاهی واکنش پیشگیری و مقابله بوده است. در برهه‌ای از زمان، خود افراد در مقابل جرم واکنش نشان می‌دادند. بعدها این واکنش به واکنش جمعی تبدیل شد و با تشکیل دولت‌ها، این پاسخ‌دهی به حکومت‌ها سپرده شد. به‌طور کلی پلیس به‌عنوان بخشی از شبکه عدالت کیفری تلقی شده است و بسیاری از جرم‌شناسان پیشگیری پلیسی را بخشی از مصادیق پیشگیری واکنشی دانسته‌اند و آن را در اساس پیشگیری به مفهوم خاص نمی‌دانند. از دیدگاه جرم‌شناسی، پیشگیری از جرم انواعی دارد؛ به‌عنوان مثال استانویچ^۱، اقدام‌های پیشگیرانه را به دودسته تقسیم می‌کند؛ وی در نخستین دسته‌بندی، پیشگیری از جرم را در سه خصیصه کلی توصیف می‌کند که به‌عنوان پیشگیری اول، پیشگیری دوم و پیشگیری سوم، از آنها نام‌برده شده است. در یک تقسیم‌بندی دیگر، پیشگیری به پیشگیری انتظامی، توسعه‌ای، اجتماعی و وضعی تقسیم می‌شود (محمدنسل، ۱۳۸۷: ۳۸).

دومین مرحله از فرایند پیشگیری، تعیین علل جرم است. علل جرم را می‌توان به‌علل بدون واسطه و علل بعید تقسیم کرد (محمدنسل، ۱۳۸۷: ۹۰) و در یک تقسیم‌بندی دیگر عوامل مرتبط با بزه‌کاری به ۱. عوامل مرتبط با فرد بزه‌کار؛ ۲. عوامل مرتبط با موقعیت جرم، تقسیم می‌شوند. از جمله عوامل مرتبط با فرد بزه‌کار می‌توان به استعداد مجرمیت، فقدان مهارت‌های اجتناب از جرم، آمادگی برای بزه‌کاری، حضور در موقعیت ارتکاب جرم و تسهیلات ارتکاب جرم نام برد.

عوامل مرتبط با موقعیت جرم عبارت‌اند از:

۱. آماج جرم؛ شامل شخص یا مالی است که آسیب‌پذیر، حمایت‌کننده یا جاذب جرم هستند.
۲. محل آماج جرم؛ شامل ساختمان، اتاق یا کانکسی که در برابر عملیات اجرایی جرم آسیب‌پذیر بوده و وسایل ارزشمندی در آن موجود باشد.
۳. محیط فیزیکی مناسب برای جرم؛ که از نظر عقلانی و عملیاتی برای بزه‌کاران مطلوب و برای پیشگیران جرم نامطلوب و می‌تواند جاذب جرم باشد و یا انگیزه برای ارتکاب جرم ایجاد کند.

۴. غیبت پیشگیران جرم؛ یعنی غیبت اشخاص یا سازمان‌های رسمی یا غیررسمی که مانع ارتکاب جرم بشوند؛ از قبیل بازرسان در سازمان.

۵. حضور عوامل مشوق جرم؛ به‌عنوان مثال پیشنهاد مبلغ کلانی به کارکنان در سازمان که زمینه‌ساز بروز رشوه را فراهم می‌آورد.

برنامه‌ریزان پیشگیری مجبورند با آسیب‌شناسی علل جرم، شیوه و زمان مناسب، برای مداخله‌های پیشگیرانه را انتخاب کنند. اقدام‌های پیشگیرانه موجب ازهم‌گسیختگی تقارن فرصت جرم شده و خطر به‌وقوع پیوستن وقایع مجرمانه را کاهش می‌دهند و در صورتی که همه‌چیز به‌خوبی پیش برود، میزان وقایع مجرمانه، تقلیل خواهد یافت. تدابیر پیشگیرانه باید برای مسائل و زمینه‌های خاص محلی تهیه و بومی‌سازی شوند و می‌توانند از میان انواع خاص پیشگیری یا تلفیقی از آنها انتخاب شوند (ایکبلوم، ۲۰۰۱: ۵ و ۶).

اجرای پیشگیری شامل هدف‌گذاری و انجام برنامه است؛ یعنی انجام اقدام‌های مناسب در خصوص علل جرم به‌روشی کارآمد، اثربخش، پایدار و قابل قبول که نیازهای معین و اولویت‌دار بزه‌دیدگان و جامعه را مورد هدف قرار دهد. جا انداختن برنامه‌های پیشگیرانه در جامعه مستلزم تدابیری است که حرف اول آنها به‌اختصار با عنوان «Clamed»، بیان می‌شود و این ابعاد را در برمی‌گیرد: ۱. شفاف‌سازی وظایف کاهش جرم؛ ۲. استقرار نهادهای پیشگیرانه؛ ۳. اختطار به جامعه؛ ۴. انگیزش نهادهای پیشگیری در راستای انجام وظیفه کاهش جرم؛ ۵. تقویت نهادهای پیشگیری؛ ۶. هدایت نهادهای پیشگیری (محمدنسل، ۱۳۸۷: ۱۰۰).

استانداردهای پیشگیری پلیس از جرم، به سه بخش قابل تقسیم است که عبارت‌اند از: ۱. استانداردهای سازمانی؛ ۲. استانداردهای مدیریتی و ۳. استانداردهای عملیاتی. در قسمت استانداردهای سازمانی، ساختار یک برنامه پیشگیری از جرم را بیان و معیارهای سازمان‌دهی، هدف‌ها و مقاصد پیشگیری از جرم، نمودار سازمانی، فرایند برنامه‌ریزی و هماهنگی بین اداره‌های پلیس را مورد بررسی قرار می‌دهد. در استانداردهای مربوط به

مدیریت، ضوابط مربوط به نحوه هماهنگی و مسئولیت‌های واحد پیشگیری از جرم و همچنین صلاحیت‌ها و قابلیت‌های لازم برای کارکنان بخش پیشگیری از جرم را مشخص می‌کند. همچنین موارد ذکر شده مسائل مربوط به آموزش نیروی انسانی، بهره‌برداری از نیروهای داوطلب، سیاست‌ها و رویه‌های پیشگیری از جرم را نیز در برمی‌گیرد (محمدنسل، ۱۳۸۷: ۱۵۸).

استانداردهای عملیاتی، توصیف می‌کنند که خدمات پیشگیری از جرم چگونه باید تعیین و اجرا شوند. در استانداردهای عملیاتی تهیه برنامه، فعالیت‌های پیشگیری، جمعیت در معرض خطر، تخصیص و ارزیابی نیروی انسانی همه مورد بحث واقع شده‌اند.

۱. قاچاق سوخت و پیامدهای ناشی از آن

بروز پدیده خشک‌سالی، ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی، قیمت نازل فرآورده‌های نفتی در کشور و بروز جنگ در کشور افغانستان و نیاز شدید به این فرآورده‌ها در آن‌سوی مرز باعث گردیده که موارد مورد بحث از تمامی نقاط مرزی استان، به صورت غیرمجاز خارج گردد. بی‌شک دامنه قاچاق ریشه در تفاوت بارز قیمت فرآورده‌های نفتی در دو طرف مرز دارد. قاچاق سوخت تأثیرهای اجتماعی و اقتصادی زیادی دارد اگرچه قاچاق سوخت سبب اشتغال کاذب تعداد زیادی از مرزنشینان شده و این افراد به این وسیله ارتزاق می‌کنند؛ اما خسارتی که در کشورمان در زمینه واردات بعضی از محصولات از جمله واردات و اختصاص یارانه متحمل می‌شود، بسیار سنگین است، همچنین اضافه‌بر خروج منابع عظیمی از ارز کشور، باعث نابودی فعالیت‌های سالم مرزنشینان از جمله کشاورزی و دامداری گردیده است و نیز همه‌روزه تعداد زیادی از حاملان این فرآورده‌ها، در نتیجه تصادفات، آتش‌سوزی‌ها، برخورد نیروی انتظامی و غیره جان خود را از دست می‌دهند (بیابانی و سلطانی، ۱۳۸۶: ۲۳۴).

۲. علل و عوامل قاچاق سوخت

عمده‌ترین علل گرایش مردم در استان‌های جنوبی کشور جمهوری اسلامی ایران، به سوی قاچاق، ریشه در شرایط جغرافیایی منطقه داشته که وضعیت بد آب و هوایی،

طولانی بودن دوره گرما، دوری استان‌ها از مراکز، بی‌حمایتی مسئولان ذی‌ربط در بخش‌های کشاورزی، دام‌پروری و صیادی، چالش‌های جدی را در پیش روی اشتغال و روی آوردن نسل جوان در مشاغل کاذب در منطقه داشته است؛ وضع قوانین خاص گمرکی و تغییرهای مداوم آن و همچنین وضع مقررات مالیات و عوارض گمرکی که به مراتب شدیدتر از قوانین مشابه در کشورهای هم‌جوار است، عده‌ای را بر آن داشته تا از طریق غیرقانونی و با استفاده از گستردگی مرزهای کشور جمهوری اسلامی ایران و از طریق نقاط کور، اسکله‌های مجاز و غیرمجاز، خلأهای امنیتی و حفاظتی به‌وسیله قایق‌های تندرو و گاهی در لوای کالاهای مجاز و گمرکی، صید و ... اقدام به حمل قاچاق از جمله سوخت کنند.

از جمله علل و عوامل قاچاق سوخت، از قرار زیر است:

۱. وجود مرزهای طولانی و گسترده و نبود عوارض طبیعی و غیرطبیعی بازدارنده؛
۲. سودآوری تجارت غیرقانونی فراورده‌های نفتی (کوشا، ۱۳۸۸: ۲۲۳)؛
۳. پایین بودن ریسک قاچاق؛
۴. محرومیت ساکنان نقاط مرزی و بی‌توجهی در امتیازهای خاص به آنها (ایزدی، ۱۳۸۶: ۱۳۵)؛
۵. ناملازمات طبیعت و نبود زمین‌های زراعی مستعد برای کشاورزی در نقاط مرزی.

۳. موانع مبارزه با قاچاق سوخت

در مبارزه با قاچاق سوخت موانعی وجود دارد که در زیر به برخی از آنها اشاره شده است:

۱. برخورداری قاچاقچیان از حمایت ساکنان روستاها و شهرهای مجاور؛
۲. موقعیت جغرافیایی و شرایط اقلیمی و کاهش توان عملیاتی در امر مبارزه با قاچاق سوخت و قاچاقچیان؛
۳. وجود خلأهای قانونی و ابهام در قوانین موجود؛
۴. شفاف نبودن قانون مبارزه با قاچاق و تفسیر به رأی نمودن قضاوت و نبود وحدت رویه قضایی؛
۵. مرتبط نبودن بین مراجع قضایی و شرکت ملی نفت و فراورده‌های نفتی به‌عنوان سازمان شاکی؛

۴. کاهش سوخت قاچاق

امروز آهنگ مصرف سوخت در بسیاری مکان‌ها، مهار و حتی منفی شده است. به عبارتی زمینه قاچاق سوخت کمتر فراهم است. قیمت و ریسک قاچاق سوخت بسیار بالا رفته است. شاید در گذشته سوخت بدون هیچ پشتوانه‌ای به افرادی داده می‌شد، اما این کار قانونمند شده است و دستگاه‌های مختلف در آن دخیل شده‌اند و فرد نمی‌تواند فقط به واسطه یادداشتی یا هماهنگی، سهمیه‌ای بگیرد، زیرا چند دستگاه باید این کار را تأیید کنند.

۵. صیانت از کارکنان در زمینه مبارزه با قاچاق

با توجه به اهمیت موضوع قاچاق و ضرورت مقابله با این پدیده که در بالا به آن پرداخته شد، حال به موضوع مهم‌تری که بحث صیانت کارکنان در این حوزه است پرداخته می‌شود: صیانت به معنای حفظ کردن و نگهداری است و در تعریف سازمانی به مجموعه اقدام‌ها، سیاست‌ها و تدابیر اتخاذ شده که به منظور حفظ و نگهداری سازمان و کارکنان ناجا در برابر تهدیدها و آسیب‌پذیری‌ها صورت می‌پذیرد را صیانت یا ملاحظه‌های صیانتی گویند. از جمله آسیب‌هایی که کارکنان را در حوزه قاچاق تهدید می‌کند عبارت‌اند از: اخذ رشوه، همکاری و تبانی با قاچاقچیان، افشای اطلاعات و ... که این امر سبب می‌شود برای حفظ کارکنان از این آسیب‌ها، اقدام‌ها و راهکارهایی ارائه شود.

۶. راهکارهای پیشگیری و صیانت از کارکنان در حوزه قاچاق

• شناخت جرائم شایع و عوامل وقوع آنها در حوزه قاچاق

پیشگیری از وقوع جرم مستلزم شناخت خود جرم است و در این راستا باید نخستین وظیفه انجام تجزیه و تحلیل نظام‌مند جرم باشد چراکه جرم می‌تواند راهنمای مهمی برای پیشگیری از وقوع آن در آینده باشد. در کشور ما نه تنها پژوهش‌های منظم و عالمانه برای شناختن عوامل و مؤلفه‌های اجتماعی جرم‌زا بیش‌ازپیش ضروری احساس می‌شود بلکه در اساس برای تبیین مفهوم خود جرم نیز باید اقدام‌های اساسی‌تری صورت پذیرد.

- آسیب‌شناسی مشاغل کارکنان
- تربیت دینی کارکنان
- حمایت سازمانی
- تقویت صیانت نفس
- ساختار سازمانی
- تأمین نیازهای کارکنان
- انتخاب فرماندهان و مدیران شایسته برای الگوسازی
- نظارت و واپایش
- آموزش کارکنان

۷. تجزیه و تحلیل

در این تحقیق که ابتدا به پیشینه و مبانی قاچاق و به‌ویژه قاچاق سوخت و منابع انسانی سازمان و صیانت از آن پرداخته شد؛ ابتدا نظریه‌های دانشمندان و اندیشمندان بزرگی مانند باگواتی و هانسن، وانگ و جانسون، در مورد قاچاق و آثار سوء آن، بررسی شد. باگواتی و هانسن معتقد بودند که قاچاق، رفاه کالا را کم می‌کند، با فرض هم‌زیستی تجارت قانونی و غیرقانونی، امکان افزایش رفاه هم وجود دارد. شنایدر، بر آن است که کاهش درآمدهای دولت از آثار قاچاق است. از مجموع نظریه‌های ایشان، مشخص می‌شود که در زمان‌های گذشته نیز قاچاق به‌عنوان یک پدیده شوم در نظر گرفته شده است و آثار و تبعات سنگینی به جوامع بشری به بار می‌آورده است. جرم قاچاق و به‌ویژه قاچاق سوخت، همواره مدنظر قانون‌گذاران بوده است و قانون‌گذار جمهوری اسلامی ایران نیز از این قاعده مستثنا نیست. یکی از پیامدهای منفی که قاچاق و به‌ویژه قاچاق سوخت، می‌تواند به بار آورد، در معرض خطر قرار دادن و آلوده کردن منابع انسانی سازمان است؛ بنابراین، برای حفظ و صیانت کارکنان سازمان در مقابل خطرهای

عوارض این پدیده شوم و پیشگیری از آن، راه‌کارهایی بررسی شد، از جمله این راه‌کارها موارد زیر است: آسیب‌شناسی مشاغل کارکنان، تربیت دینی کارکنان، توجه به ساختار سازمانی، آموزش کارکنان از جمله آموزش‌های حقوقی و تقویت صیانت نفس.

نتیجه‌گیری

صیانت و پیشگیری از جرم، مهم‌ترین و کارآمدترین راه مبارزه با جرم است. مراقبت از نیروی انسانی اقدامی پیشگیرانه است؛ از سوی دیگر مبانی، نظریه‌ها و تعاریف برای جرم و بزه کاری؛ ما را به راه‌کارهایی برای پیشگیری و صیانت کارکنان رهنمون می‌سازد. در راستای صیانت از کارکنان حوزه قاچاق از آسیب‌ها و تهدیدهای شغلی، در اختیار داشتن بودجه و اعتبار کافی، برخورداری از حمایت قضائی لازم، در اختیار داشتن تسهیلات مناسب، نداشتن استرس و تأمین امنیت شغلی از سوی فرماندهان، پشتیبانی و تدارکات مناسب، در اختیار داشتن ابزار و تجهیزات انفرادی و گروهی موردنیاز، وجود مهارت ادراکی مدیر و کارکنان، برخورداری از تحصیلات بالاتر مدیر و کارکنان می‌توانند بسیار مفید واقع شوند. در آخر نیز باید به این موضوع توجه شود که در خصوص جرم و گناه نیز مانند بیماری، صیانت و پیشگیری بسیار آسان‌تر از حل معضل ایجاد شده و یا درمان آن است؛ بنابراین، هرچه در زمینه صیانت از کارکنان و پیشگیری از آلوده شدن آنان به آسیب‌هایی همچون اخذ رشوه، همکاری با مجرمان و... هزینه، زمان و انرژی صرف شود سبب می‌شود هم در هزینه‌های بعدی صرفه‌جویی شود و هم در منابع انسانی که به‌عنوان یکی از عناصر مهم نقش عمده‌ای را ایفا می‌کند، سلامتی و پاکی نفس بیشتری حاصل شود.

پیشنهادها

۱. تقویت عوامل نظارتی و بازدارنده هوشمند اعم از نیروی انسانی مجرب و متعهد و تجهیزات الکترونیکی در برخی از امور حساس و افزایش بازدیدهای غیرمترقبه و انجام بازرسی مستمر غیرمحسوس توسط بازرسی.
۲. تعریف، تأمین و تخصیص بودجه مناسب برای زمینه‌یابی‌های مؤثر نسبت به انجام بهینه فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغاتی و ارزیابی دقیق بازخورد اجرایی آن و احیای فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر توسط معاونت طرح و برنامه و معاونت اجتماعی.
۳. ارتقای سطح مالی و معیشتی کارکنان با افزایش حقوق و مزایا و تصویب قوانین لازم در این خصوص و اتخاذ تدابیر حمایتی به منظور رفع مشکلات مالی و معیشتی کارکنان توسط معاونت نیروی انسانی.
۴. تهیه طرح‌ها: تهیه دستورالعمل‌های اجرایی و نظارت بر اجرای آنها در زمینه قاچاق و ارائه راهکارهای پیشگیری اختصاصی.
۵. شناسایی کارکنانی که زمینه انحراف و کج‌روی در آنها مشهود است با انجام اقدام‌های اصلاحی و نظارتی.
۶. جلوگیری از مرادده و ارتباط کارکنان با افراد متخلف و مجرم جامعه.
۷. توسعه خوابگاه‌ها و فضای لازم برای سکونت کارکنان مجرد.
۸. اتخاذ تدابیر حفاظتی و صیانتی لازم در مشاغل که آسیب‌پذیری کارکنان در آنها زیاد است.
۹. دادن آموزش‌های لازم، در زمینه‌های حقوقی و قانونی به کارکنان و آشنا کردن کارکنان با قوانین و مقررات.
۱۰. آشنا کردن کارکنان با جرائمی که احتمال وقوع آنها، در ارتباط با شغل کارکنان زیادتر است؛ مانند رشوه و نظایر آن.

منابع و مأخذ

فارسی

قرآن کریم

ایزدی، محمدمراد (۱۳۸۶)، بررسی عوامل انتظامی مؤثر بر تردهای غیرمجاز مرزی در منطقه قصرشیرین، بی جا.

بهبودی، مهدی و همکاران (۱۳۹۱)، «عوامل بروز فساد اداری»، مجموعه مقالات همایش های ملی پلیس و ارتقای سلامت اداری، تهران: بازرسی کل ناجا.

بیابانی، غلامحسین (۱۳۹۱)، قاچاق در شهرهای ساحلی، تهران: رهروان پوش.

بیابانی، غلامحسین؛ نادعلی سلطانی (۱۳۸۶)، قاچاق کالا، تهران: کارآگاه (وابسته به پلیس آگاهی).

جوانی سوارت و همکاران (۱۳۸۶)، توسعه منابع انسانی (راهبردها و راه کنش ها)، ترجمه غلام جاپلقیان، تهران: جهان جام جم.

جورج ریتز (۱۳۹۳)، نظریه جامعه شناسی، ترجمه هوشنگ ناینی، بی جا.

سیدجوادین، سیدرضا (۱۳۸۱)، مدیریت منابع انسانی و امور کارکنان، تهران: انتشارات نگاه دانش.

کوشا، علی (۱۳۸۸)، معضل قاچاق سوخت در استان سیستان و بلوچستان، سایت فرماندهی مرزبانی ناجا.

محمدنسل، غلامرضا (۱۳۸۷)، پلیس و سیاست پیشگیری از جرم، دبیرخانه همایش ملی پیشگیری از وقوع جرم، دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا.

مرکز مطالعات دموکراسی «بلغارستان» (۱۳۹۰)، حمل و نقل و جرائم سازمان یافته، ترجمه رحیم قاسمیه، دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی بوشهر: کامیاب.

قوانین

آرای شماره ۹۵۳ مورخه ۱۳۸۵/۸/۲۸ و شماره ۸۵۵ مورخه ۱۳۸۵/۷/۲۹ شعبه دهم تجدیدنظر دیوان عدالت اداری.

آیین نامه ورود و صدور و معاملات طلا و نقره.

بخشنامه شماره ۳۸/۱۱۹۸ س مورخ ۱۳۸۵/۱/۲۱ ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز.

بخشنامه شماره ۴۷/۳۶۹۶ س مورخ ۱۳۸۵/۴/۱۱ ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز.

تصویب نامه شماره ۱۸۰۰۵/ت/۳۴۹۲۶ هـ مورخه ۱۳۸۵/۲/۲۵ هیئت وزیران.

دادنامه شماره ۵۰۱ و ۵۰۲ مورخه ۱۳۸۵/۷/۹ هیئت عمومی دیوان عدالت اداری.

رای شماره ۱۰۵۹ مورخ ۱۳۸۵/۸/۸ شعبه نهم تجدیدنظر دیوان عدالت اداری.
 رای شماره ۵۹۵ مورخ ۱۳۷۳/۱۲/۱۹ هیئت عمومی دیوان عالی کشور.
 رای شماره هـ-۷۶۹۸۰/۷۰۷ مورخه ۱۳۷۹/۸/۳ شعبه سوم دادگاه انقلاب اسلامی تهران.
 قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۵۸ و بازنگری ۱۳۶۸.
 قانون بودجه سال ۱۳۸۶.
 قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲.
 قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲.
 ماده ۶۶ دستورالعمل مبارزه با قاچاق و عرضه خارج از شبکه فرآورده‌های نفتی یارانه‌ای مصوب
 ۱۳۸۵/۹/۲۷ ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز.
 ماده واحده قانون یکسان‌سازی تشریفات ورود و خروج کالا و خدمات از کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۱۷
 مصوبه شماره ۵۰/۲۰۴۳/س مورخ ۱۳۸۵/۲/۲۱ ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز.

منابع خارجی

Eklblom, paul(2001), future crime Prevention- a'mindest kit' for the seriously, foresighted, policing and Reducing crime unit; home office, lodon, u.k. ortained.
 fredrich, carl j. (1972). The pathology of polities. New York, HARPER AND Row.

مطالعه بیشتر

ابطحی، سیدحسین (۱۳۸۶)، آموزش و به‌سازی منابع انسانی، تهران: سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران.
 ادوین میس؛ پی‌جی اورتمایر (۱۳۸۵)؛ رهبری، اصول اخلاقی و امور پلیس؛ ترجمه حسین شاکری؛ تهران: سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا.
 اقتداری، علی محمد (۱۳۷۵)، سازمان و مدیریت سیستم و رفتار سازمانی، تهران: نور حکمت.
 ایرانشاهی، حمید (۱۳۸۹)، پیشگیری از وقوع جرم و نقش سازمان‌های مسئول در قوانین ایران، بهاران، تهران: جاودانه، جنگل.
 بولتن، مقابله با قاچاق سوخت (۱۳۸۴)، پلیس مبارزه با قاچاق کالا.
 بیان، حسام‌الدین و محمد شکیبامقدم (۱۳۷۵)، مدیریت شیوه‌های نو در آموزش، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.

- خاشی، عبدالمجید (۱۳۸۶)، «بررسی شیوه‌های قاچاق کالا از مبادی رسمی استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۳۸۴»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد کشف جرائم، تهران: دانشگاه علوم انتظامی.
- خانزاده، محمد و جمعی از نویسندگان (۱۳۹۳)، «بررسی چالش‌های امنیتی - انتظامی قاچاق مواد مخدر بر منطقه مرزی تایباد»، دانش انتظامی، سال ششم، شماره ۲۵.
- خلیفه، حسین و جمعی از نویسندگان (۱۳۸۹)، «بررسی مقایسه‌ای نگرش مسئولان و کارشناسان، تجار و کسبه و قاچاقچیان در خصوص عوامل و پیامدهای قاچاق کالا در شهرستان بوشهر»، فصلنامه علمی-پژوهشی، سال اول، شماره دوم.
- سعادت، اسفندیار (۱۳۷۵)، مدیریت منابع انسانی، تهران: سمت.
- سلیمی‌فرد و جمعی از نویسندگان (۱۳۸۹)، «راهبردهای رویارویی با قاچاق»، فصلنامه علمی-پژوهشی، سال اول، شماره دوم.
- شایگان، فرهاد (۱۳۸۹)، «تدابیر جامعه جهانی برای مبارزه با قاچاق انسان»، تهران: مطالعات بین‌المللی پلیس، سال اول، شماره ۳.
- طاهری شهنام (۱۳۸۳)، بهره‌وری و تجزیه و تحلیل آن در سازمان‌ها، تهران: افرونگ.
- عبدی، رمضانعلی و زهره دانایی (۱۳۹۳)، «پلیس و پیشگیری اجتماعی از جرم»، مجموع مقالات همایش ملی، معاونت اجتماعی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، اداره کل مطالعات و تحقیقات اجتماعی.
- علم‌الهدی، سیدسجاد (۱۳۸۶)، «بررسی ابعاد قاچاق کالا و ارز»، فصلنامه اقتصاد پنهان، پیش شماره ۲.
- عموزاده، علی (۱۳۸۱)، «اثرهای آموزش‌های مدیریت بر کارآیی مدیران و فرماندهان ناجا»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علوم انتظامی امین.
- فیض، داود (۱۳۹۰)، «مقابله با پدیده قاچاق کالا از طریق توسعه کارآفرینی منطقه‌ای»، مجموعه مقالات منتخب همایش ملی قاچاق کالا، بوشهر.
- مجموعه مقالات برگزیده همایش علمی استان فارس نظم و امنیت (۱۳۹۰)، بی‌جا: تخت جمشید.
- محرم، مجرد و جمعی از نویسندگان (۱۳۹۳)، «پلیس و ارتقای سلامت اداری» (مجموعه مقالات همایش ملی)، جلد دوم، تهران: بازرسی کل ناجا.
- محسنی، رضا علی (۱۳۸۸)، «تحلیل جامعه‌شناختی امنیت اجتماعی و نقش آن در کاهش جرم و آسیب اجتماعی»، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، سال دوم، شماره ۴.
- مزدارانی، هادی (۱۳۹۰)، بررسی تهدیدات امنیتی، منطقه‌ای و بین‌المللی؛ تهران: پلیس بین‌الملل ناجا.

نجفی علمی، مرتضی و جمعی از نویسندگان (۱۳۹۱)، «بررسی عوامل مؤثر بر کشف قاچاق کالا»، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، سال هفتم، شماره دوم.
 نورمحمدی، خسرو (۱۳۸۳)، بررسی قاچاق کالا و راه کارهای هدایت فعالیت‌های قاچاق در مسیرهای قانونی و رسمی، تهران: جهاد دانشگاهی.

وطن پور، علیرضا (۱۳۸۶)، «قاچاق کالا و امنیت ملی»، فصلنامه کارآگاه، بی‌جا.

یان، کرایب (۱۳۸۲)، نظریه‌های اجتماعی کلاسیک، ترجمه شهناز مسمی پرست، بی‌جا.

Barry, M. M. & Jenkins, R. (2007). *Implementing Mental Health Promotion* Churchill Livingstone Elsevier.

Bass, B. M. (1998). *Transformational leadership*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Bartone, P. T. & Snook, S. A. (2000, June). Gender differences in predictors of leader performance over time. Paper presented at the American Psychological Society convention, Miami, FL.

WWW.Ensani.ir.

WWW.NAJA.NET.

WWW.Sid.ir.